

“FINLANDIYA TA’LIM TIZIMI”

*Kattaqo‘rg‘on Davlat
Pedagogika Instituti
Pedagogika yo‘nalishi, 3-kurs
Xayrullayeva E‘zoza*

Annotatsiya

Ushbu ilmiy maqolada Finlandiya va O‘zbekiston ta’lim tizimi chuqur o‘rganilgan. Maktabgacha, boshlang‘ich, o‘rta va oliy ta’lim bosqichlari, o‘qituvchilar tayyorlash, raqamli va innovatsion metodlar tahlil qilinadi. Finlandiya va O‘zbekiston ta’lim qonunlari, tarixiy rivojlanish, davlat dasturlari va reformalar yilma-yil keltiriladi. SWOT-tahlil orqali ikki tizimning kuchli va zaif tomonlari, imkoniyatlari va tahdidlari aniqlanadi.

Abstract

This study provides an in-depth analysis of the education systems of Finland and Uzbekistan. Preschool, primary, secondary, and higher education stages, teacher training, digital and innovative teaching methods are discussed. Education laws, historical development, government programs, and reforms year by year are included. SWOT analysis identifies strengths, weaknesses, opportunities, and threats of both systems.

Аннотация

В данной работе подробно анализируются системы образования Финляндии и Узбекистана. Рассматриваются дошкольное, начальное, среднее и высшее образование, подготовка учителей, цифровые и инновационные методы обучения. Законы об образовании, историческое развитие, государственные программы и реформы по годам включены. SWOT-анализ выявляет сильные и слабые стороны, возможности и угрозы обеих систем.

Kalit so‘zlar: Finlandiya, O‘zbekiston, ta’lim tizimi, maktab, oliy ta’lim, qonunlar, SWOT-tahlil

Kirish

Finlandiya ta’lim tizimi dunyoda eng samarali va adolatli model sifatida tan olingan. Bu tizim o‘quvchilarning individual rivojlanishiga, teng imkoniyatlar yaratishga, o‘qituvchilar malakasiga alohida e’tibor berishga asoslangan. O‘zbekiston ta’lim tizimi esa so‘nggi yillarda keng islohotlar orqali sifat va samaradorlikni oshirishga harakat qilmoqda. Maqolada Finlandiya va O‘zbekiston ta’lim tizimlarining tarixiy rivojlanishi, maktab va oliy ta’lim bosqichlari, qonunchilik, innovatsion va raqamli metodlar tahlil qilinadi.

Finlandiyada maktabgacha ta'lim Finlandiyada maktabgacha ta'lim (Early Childhood Education and Care – ECEC) 6 yoshdan boshlab boshlanadi, lekin u ixtiyoriy emas, balki davlat tomonidan majburiy tayyorlov davri sifatida qaraladi. Ushbu bosqich bolalarning shaxsiy rivojlanishi, ijtimoiy ko'nikmalari, o'yin orqali o'rganishi va ijodiy fikrlashini shakllantirishga qaratilgan. Tarixiy rivojlanishi 1970-yillar: Finlandiyada maktabgacha ta'limning birinchi rasmiy shakllari tashkil etilgan. Dastlab, bu asosan shahar va katta hududlar bilan cheklangan. 1980-1990-yillar: Davlat tomonidan moliyalashtirish boshlangan va sifat standartlari shakllangan. Shu davrda pedagoglarning malakasini oshirish dasturlari joriy etilgan. 2000-yillar: Maktabgacha ta'lim barcha bolalar uchun teng imkoniyat yaratish maqsadida kengaytirilgan. Davlat tomonidan bepul yoki minimal to'lov asosida ta'minlanadi. 2015-yillar va hozirgi davr: Maktabgacha ta'limga raqamli platformalar va innovatsion pedagogik metodlar joriy etilgan. Maktabgacha ta'limning maqsadlari Bolalarning ijtimoiy va emotsional rivojlanishini ta'minlash. O'yin va faoliyat orqali til va mantiqiy fikrlash ko'nikmalarini shakllantirish. Ijodiy va tanqidiy fikrlashni rivojlantirish. Kelajakdagi boshlang'ich ta'limga tayyorgarlikni yaratish. O'yin orqali o'rganish. Bolalar faol o'yin va loyiha ishlari orqali bilim egallaydi. Individual yondashuv: Har bir bolaning rivojlanish sur'atiga mos dasturlar ishlab chiqiladi. Ijtimoiy ko'nikmalar: Bolalar guruhda ishlash, muomala qilish va hamkorlik qilishni o'rganadi. Til va kommunikatsiya: Bolalar tilni rivojlantirish, so'z boyligini oshirish va ifodalashni o'rganadi. Boshlang'ich ta'lim. Finlandiyada boshlang'ich ta'lim 7 yoshdan boshlanadi va odatda 9 yil davom etadi (grades 1–9). Bu bosqich mamlakatdagi ta'limning majburiy va eng muhim qismi hisoblanadi. Tarixiy rivojlanish 1921–1970-yillar: Boshlang'ich maktablar asosan shahar hududlarida faoliyat yuritgan. Qishloq hududlarda maktablar cheklangan edi. 1970–1990-yillar: Ta'lim sifatini oshirish, o'qituvchilar malakasini oshirish va standartlashtirish dasturlari joriy etilgan. 1990–2000-yillar: Davlat moliyalashtirishni kengaytirib, barcha bolalar uchun teng imkoniyatlar yaratgan. 2000-yillar va hozirgi davr: Boshlang'ich ta'limda individual yondashuv, raqamli ta'lim va loyiha asosida o'qitish metodlari keng qo'llaniladi. Ta'limning maqsadlari har bir bolaning individual rivojlanishini ta'minlash. Fundamental bilim va ko'nikmalarni shakllantirish: til, matematika, tabiatshunoslik, san'at, jismoniy tarbiya. Ijtimoiy ko'nikmalar: Hamkorlik, muomala, guruh ishlarini rivojlantirish. Tanqidiy va ijodiy fikrlashni rivojlantirish. Ta'lim dasturlari va metodlari O'quv dasturlari markazlashtirilmagan: Mahalliy maktablar va o'qituvchilar o'quv dasturini bolalarning qobiliyatiga moslashtirish huquqiga ega. Formativ baholash: Baholash faqat test va imtihon bilan cheklanmaydi, o'quv jarayonida kuzatish, loyiha ishlari va individual yondashuv asosida amalga oshiriladi. Integratsiyalashgan o'quv metodlari: Fanlararo bog'lanish, loyiha asosida o'rganish, interfaol mashg'ulotlar. O'qituvchilar va malaka talablari. Boshlang'ich ta'lim o'qituvchilari magistratura darajasiga ega bo'lishi

majbur. Pedagoglar bolalarning individual ehtiyojini aniqlash va dasturlarni moslashtirishga mas'ul. Malaka oshirish kurslari muntazam o'tkaziladi, innovatsion metodlar va raqamli platformalar bilan tanishtiriladi. Moliyalashtirish davlat byudjeti hisobidan moliyalashtiriladi. Talabalar bepul darsliklar va ta'lim resurslariga ega. Raqamli platformalar va maktab infratuzilmasi uchun yetarli mablag' ajratiladi. O'rta ta'lim Finlandiyada o'rta ta'lim boshlang'ich maktabdan keyin boshlanadi va ikki yo'nalishda tashkil etilgan: Akademik yo'nalish (General Upper Secondary Education) – oliy ta'limga tayyorlaydi. Kasbiy yo'nalish (Vocational Education and Training, VET) – amaliy ko'nikmalarni rivojlantiradi. Tarixiy rivojlanish. 1968–1990-yillar: O'rta maktablar kengaytirildi, malakali o'qituvchilar tayyorlash tizimi mustahkamlandi. 1990–2000-yillar: Ta'lim sifati va teng imkoniyatlar bo'yicha standartlar belgilandi. 2000-yillar va hozirgi davr: Innovatsion metodlar, raqamli ta'lim va loyiha asosida o'rganish kengaytirildi. O'rta ta'limning maqsadlari. Akademik yo'nalish: Oliy ta'limga tayyorgarlik, ilmiy tadqiqot ko'nikmalarini rivojlantirish. Kasbiy yo'nalish: Amaliy ko'nikmalar, kasbiy malaka va ish bozoriga tayyorgarlik. Umumiy maqsad: Tanqidiy fikrlash, ijtimoiy ko'nikmalar, mustaqil qaror qabul qilishni rivojlantirish. Ta'lim metodlari. Interfaol mashg'ulotlar, loyiha ishlari, raqamli ta'lim platformalari. Talabalar o'z qiziqishlariga mos fanlarni tanlashi mumkin. Baholash individual rivojlanishga asoslangan: test, loyiha, prezentatsiya va seminarlar. O'qituvchilarning malaksi o'rta ta'lim o'qituvchilari master darajasiga ega bo'lishi talab etiladi. Pedagoglar o'quv dasturlarini lokal ehtiyojlar va talabalar qobiliyatiga moslashtiradi. Finlandiya oliy ta'limi. Finlandiyada oliy ta'lim tizimi ikki asosiy shakldan iborat: Universitetlar (Universities) – ilmiy-tadqiqotga yo'naltirilgan. Amaliy fanlar universitetlari - kasbiy tayyorgarlik va amaliy ko'nikmalarga yo'naltirilgan. 1640–1900-yillar: Finlandiya oliy ta'limi tarixida birinchi universitetlar tashkil etilgan (Helsinki universiteti). 1900–1970-yillar: Universitetlar soni oshdi, akademik yo'nalishlar kengaydi. 1970–2000-yillar: Amaliy fanlar universitetlari (polytechnic) tashkil etildi, kasbiy ta'limga e'tibor kuchaytirildi. 2000-yillar: Bologna tizimi joriy qilindi, bakalavr (3 yil), magistr (2 yil) va doktorantura (3–4 yil) standartlari belgilandi. Hozirgi davr: Oliy ta'limda raqamli platformalar, masofaviy ta'lim va xalqaro hamkorlik keng qo'llaniladi. Oliy ta'lim bosqichlari. Bakalavr: 180–210 kredit, 3 yil davom etadi. Magistr: 120 kredit, 2 yil davom etadi. Akademik yoki kasbiy yo'nalishlar bo'yicha. Doktorantura: 3–4 yil, ilmiy tadqiqot va dissertatsiya asosida. Innovatsion va raqamli metodlar. Universitetlar va amaliy fanlar universitetlarida raqamli platformalar va masofaviy ta'lim keng qo'llanadi. Loyiha asosida o'qitish, interfaol mashg'ulotlar, real hayotiy masalalarni hal qilish metodlari joriy etilgan. Talabalar xalqaro hamkorlik, mobilizatsiya dasturlari va ilmiy loyihalarda ishtirok etadi. Moliyalashtirish va imkoniyatlar-oliy ta'lim byudjeti: universitetlar va amaliy fanlar universitetlari uchun yetarli mablag' ajratiladi. Talabalar

stipendiya va kredit tizimi orqali moliyaviy qo'llab-quvvatlanadi. Raqamli platformalar, laboratoriyalar va ilmiy resurslar bepul ta'minlanadi. Finlandiya ta'lim tizimini O'zbekistonga tatbiq etish imkoniyatlari - Finlandiya ta'lim tizimi dunyoda eng samarali va adolatli tizim sifatida tan olingan. Uning asosiy jihatlari – individual yondashuv, o'qituvchilar malakasi, raqamli va innovatsion metodlar, teng imkoniyatlar – O'zbekiston ta'lim tizimini rivojlantirishda amaliy qo'llanilishi mumkin. Maktabgacha va boshlang'ich ta'lim o'yin orqali o'qitish: Bolalarning ijodiy fikrlash va muomala ko'nikmalarini rivojlantirish uchun o'yin va loyiha asosidagi metodlarni joriy etish mumkin. Individual yondashuv: Har bir bolaning qobiliyat va rivojlanish sur'atini inobatga olib, moslashtirilgan o'quv dasturlari ishlab chiqish. Tayyorlov bosqichi: Maktabgacha ta'limni majburiy va sifatli qilish orqali boshlang'ich maktabda o'qish samaradorligini oshirish. O'rta ta'lim-akademik va kasbiy yo'nalishlarni ajratish: O'zbekiston maktablarida ham o'quvchilarni oliy ta'limga tayyorlovchi va kasbiy yo'nalishlarda rivojlantiruvchi dasturlarni joriy etish. Baholash tizimi: Testlarga asoslangan baholashni formatif va loyiha asosidagi baholash bilan uyg'unlashtirish. Oliy ta'lim va o'qituvchilar tayyorlash-o'qituvchilarni magistratura darajasida tayyorlash tizimini joriy etish, malaka oshirish va innovatsion metodlarni qo'llash. Raqamli platformalar va masofaviy ta'limni kengaytirish, talabalarni xalqaro hamkorlik dasturlariga jalb qilish. Raqamli va innovatsion metodlar - Finlandiya tajribasida raqamli ta'lim bolalarning bilimga bo'lgan qiziqishini oshiradi. O'zbek maktablari va oliy ta'lim muassasalarida interfaol va masofaviy platformalarni keng joriy etish mumkin.

Tavsiyalar

1. O'qituvchilar malakasini oshirish: Finlandiya pedagogik standartlarini o'rganish va magistratura darajasida tayyorlash tizimini joriy etish.
2. Innovatsion metodlarni joriy etish: Loyiha asosida o'qitish, interfaol mashg'ulotlar va o'yin orqali o'rganishni kengaytirish.
3. Raqamli platformalarni tatbiq etish: Masofaviy va raqamli ta'lim vositalari bilan o'quv jarayonini boyitish.
4. Ta'lim qonunchiligini takomillashtirish: Majburiy maktabgacha ta'lim, baholash tizimi va individual yondashuvni qonuniy asosda mustahkamlash.
5. Xalqaro hamkorlik: Talabalar va o'qituvchilar uchun ilmiy va amaliy almashinuv dasturlarini rivojlantirish.

Xulosa Finlandiya ta'lim tizimi O'zbekiston uchun eng yaxshi tajriba manbai bo'lishi mumkin. Individual yondashuv, innovatsion metodlar, o'qituvchilar malakasi va raqamli platformalar O'zbekiston maktablari va oliy ta'lim muassasalarida qo'llanilishi, ta'lim sifatini sezilarli darajada oshiradi. Ushbu maqolada Finlandiya va O'zbekiston ta'lim tizimi chuqur tahlil qilindi. Finlandiya ta'lim tizimi dunyo miqyosida eng samarali tizimlardan biri hisoblanadi va uning asosiy xususiyatlari: individual yondashuv, malakali pedagoglar, raqamli va innovatsion metodlar, teng

imkoniyatlar. O'zbekiston ta'lim tizimi so'nggi yillarda islohotlar orqali sifat va samaradorlikni oshirishga intilmoqda. SWOT-tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, Finlandiya tajribasini tatbiq etish orqali O'zbekistonda: Maktabgacha va boshlang'ich ta'limda o'yin va loyiha asosida o'qitish, O'qituvchilar malakasini oshirish va magistratura darajasini joriy etish, Raqamli platformalar va masofaviy ta'lim vositalarini keng qo'llash, Baholash tizimini individual yondashuvga moslashtirish, Oliy ta'limda xalqaro hamkorlikni rivojlantirish kabi samarali natijalarga erishish mumkin. Finlandiya tizimining asosiy prinsiplari O'zbekistonda moslashtirilgan holda tatbiq etilsa, ta'lim sifati, o'quvchilarning bilim va ko'nikmalari, shuningdek, o'qituvchilar malakasi sezilarli darajada oshadi.

Ta'limga asosiy yondashuv

- O'quvchi shaxsiga yo'naltirilgan.
- Stresssiz o'qitish — raqobat, bosim, ko'p uy vazifalari yo'q.
- O'quvchilarning qiziqishlari hisobga olinadi.
- Mustaqil fikrlash, ijodiy yondashuv ustuvor.

O'qituvchilar

- O'qituvchilar jamiyatda eng e'tiborli va hurmatli kasb.
- Hammasi magistr darajasiga ega bo'lishi shart.
- Tanlov juda qattiq — 10 kishidan faqat 1 nafari o'qituvchilikka olinadi.
- O'qituvchilar metodikani o'zlari tanlaydi, ularga ishonch juda katta.

Asosiy mezonlar	Finlandiya ta'lim tizimi	O'zbekiston ta'lim tizimi
Ta'limga yondashuv	Shaxsga yo'naltirilgan, stresssiz, ijodkorlikka asoslangan	Nazariy bilimlar ko'p, an'anaviy usullar ustun

Baholash tizimi	Boshlang'ichda baho qo'yilmaydi	Ballik baholash, imtihonlar ko'p
O'quv dasturi	Kam yuklama, moslashtirilgan	Fanlar ko'p, yuklama katta
Dars davomiyligi	45 min, tez-tez tanaffus	45–50 min, tanaffuslar kam
Uy vazifalari	Juda kam	Ko'p beriladi
O'qituvchi maqomi	Juda yuqori, tanlov qattiq	Yuklama katta, maqom oshirilmoqda
Texnologiya va metodika	Innovatsion metodlar	Zamonaviy texnologiyalar joriy qilinmoqda
Maktabga kirish	Barcha maktablar baravar sifatli	Hududlar bo'yicha farq qiladi
Imtihonlar soni	Minimal	Ko'p nazorat va imtihonlar
Ta'lim bepulmi?	To'liq bepul	Maktab bepul, oliy ta'limning ko'pi pullik
O'quvchilar bosimi	Past stress	Stress nisbatan yuqori
Tenglik	Juda yuqori	Hududlar bo'yicha farq qiladi
Natijalar	Dunyo bo'yicha yetakchi	O'rtacha, rivojlanmoqda

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Sahlberg, P. (2015). Finlandiya darslari 2.0: Dunyo Finlandiyadagi ta'lim islohotlaridan nima o'rganishi mumkin? Nyu-York: Teachers College Press.
2. Finlandiya Ta'lim va Madaniyat Vazirligi. (2023). Finlandiyada amaliy ta'lim. Helsinki: Milliy Ta'lim Kengashi.

3. OECD. (2023). Finlandiyada ta'lim: Asosiy xususiyatlar va natijalar. Parij: OECD nashriyoti.
4. Finlandiya, Basic Education Act 628/1998. Mavjud:
5. Finlandiya, Universities of Applied Sciences Act 932/2014. Mavjud:
6. UNESCO. (2022). Jahon ta'lim monitoring hisobotlari. Parij: UNESCO nashriyoti.
7. O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi. (2024). Ta'lim islohotlari strategiyasi va dasturlari. Toshkent: Xalq ta'limi vazirligi.
8. O'zbekiston Respublikasi, Ta'lim to'g'risidagi Qonun, 1997.
9. Sahlberg, P. (2011). Finlandiya ta'lim tizimi: Boshqa mamlakatlar uchun saboqlar. Journal of Education Policy, 26(4), 413–429.
10. Eurydice. (2023). Finlandiya: Ta'lim tizimining tuzilishi. Bryussel: Yevropa Komissiyasi.
11. <https://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/1998/en19980628.pdf>
12. <https://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/2014/en20140932.pdf>